

Analiza

Korporativizacija javnih preduzeća prioritetni posao

S aspekta Elektroprivrede i države Srbije, smatram da je prvi prirodan korak spajanje EPS-a sa Elektroprivredom Republike Srpske. Brojni su razlozi za to. Specijalne i paralelne veze Srbije i Republike Srpske, kao opšteprihvaćen državni i nacionalni strateški cilj i politički kurs, podrazumeva što veću saradnju infrastrukturnih sektora

Piše: Dragan Šagovnović, direktor Ekonomskog instituta

U jednom od uvodnika za Nacionalnu poslovnu reviju napisao sam da NPR ne sme biti časopis bez stava. Isto tako ni Ekonomski institut, kao srpski razvojni institut, ne sme biti bez stava povodom projekata koji su od vitalnog značaja za nacionalnu ekonomiju. U skladu s tim, već 10 godina naglašavam potrebu regionalne ekspanzije Elektroprivrede Srbije i spajanje Elektroprivrede Srbije i Elektroprivrede Srpske kao prvi korak u tom procesu. Daleko od toga da nema drugih važnih projekata, kao što je restrukturiranje agroprivrede Srbije i sl, ali smatram da je reč o projektu sa čijom se realizacijom može početi odmah.

Ekonomski institut je još novembra, sada već davne 2008. godine, uputio predlog projekta „Mogućnosti i opcije povezivanja Javnog preduzeća Elektroprivreda Srbije i Mješovitog holdinga Elektroprivreda Republike Srpske“ na sve relevantne adrese. Reč je o predlogu koji smo nakon toga dosledno dostavljali svakom direktoru EPS-a, svakom predsedniku Vlade, svakom ministru privrede, svakom ministru energetike i svakom ministru finansija od 2008. godine do danas. Nažalost, do sada je urađeno malo, praktično ništa. Svetao primer, koji budi nadu da se u tom pravcu ipak razmišlja, jeste preuzimanje dela akcija Crnogorskog elektroprivrednog sistema od strane našeg EMS-a.

U prethodnih nekoliko godina Ekonomski institut je bio savetnik praktično svih elektroprivrednih i elektroprivrednih kompanija u regionu. Radili smo za Elektroprivredu Srbije, Elektroprivredu Crne Gore, Elektroprivredu Bosne i Hercegovine, Elektroprivredu hrvatske zajednice Herceg Bosne, Elektroprivreda Bosne i Hercegovine, Crnogorski elektroprivredni sistem. Trenutno učestvujemo i u projektu korporativizacije Elektromreže Srbije. Kada sam već spomenuo tu danas veoma popularnu reč „korporativizacija“, izneću i svoje shvatanje značenja iste, kao i razliku između korporativizacije i privatizacije,

je, što mislim da su kod nas pojmovi koji se često ne razumeju. I upravo zbog nerazumevanja imamo toliko oklevanja u pogledu korporativizacije EPS-a.

Korporativizacija, u užem smislu, znači izražavanje kapitala javnih preduzeća u akcijama. Privatizacija, s druge strane, predstavlja proces kojim se kapital prodaje novom vlasniku. Sledi da se i korporativizacija i privatizacija odnose na kapital. Šta je kapital? Kapital je zapravo razlika između vrednosti imovine i vrednosti obaveza. Znamo li šta je imovina javnih preduzeća? Ne, u većini slučajeva, pošto je država vlasnik imovine, a ujedno i vlasnik kapitala. Pre usaglašavanja vlasništva nad imovinom sa zakonima Republike Srbije i njene vrednosti sa računovodstvenim standardima i standardima finansijskog izveštavanja, ne možemo znati šta je kapital javnih preduzeća, a samim tim ni šta bismo izrazili u akcijama (korporativizovali) ili prodali (privatizovali) ili u odnosu na šta bismo dokapitalizovali. Korporativizacija je proces koji treba da doprinese da država umesto lošeg menadžera postane odgovoran vlasnik. Korporativno upravljanje se ne uvodi nego proizilazi iz jasnih organizacionih, statusnih i svojinskih odnosa i privrednih propisa. Država bi, tek tada, mogla da razmatra dilemu da li da zadrži ili proda svoj vlasnički udeo. Naravno, uz valjanu analizu koristi koje bi mogla imati od dugoročnog vlasništva i uz istovremeno uvažavanje svoje nacionalne, socijalne i razvojne uloge. I zato smatram da je korporativizacija javnih preduzeća prioritetni posao Ministarstva privrede i Ministarstva finansija. Naravno i Ministarstva energetike, bar kada je reč o EPS-u. Privatizacija ili dokapitalizacija EPS-a bez rešavanja prethodnih pitanja je moguća, ali na silu i uz diskont proporcionalan riziku koji ima savestan kupac koji ulazi u nerazjašnjene odnose.

Ali da se vratim, kako sam rekao najvažnijem projektu, regionalnoj ekspanziji EPS-a. EPS je od svih regionalnih energetske kompanije daleko najveći. Međutim, uprkos svojoj regionalnoj veličini, u širem okviru EPS je mali. Prošle godine u sklopu konferencije „Energetska bezbednost i saradnja“ održane u Atini, u organizaciji „Internešnel Njujork tajmsa“, svoje izlaganje sam fokusirao na regionalne „igračice“ - elektroprivredu Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. I tada sam rekao, a i danas tvrdim, da relativnu energetske nezavisnost ovih zemalja treba posmatrati kroz prizmu njihove industrijske proizvodnje, koja je kod svih manja nego 1990. godine. S postojećim kapacitetima nijedna zemlja nema energetske nezavisnost

Analize Ekonomskog instituta pokazuju da rast cene struje od jedan evrocent podiže vrednost EPS-a za milijardu evra

International New York Times

u slučaju željenih i projektovanih stopa rasta industrijske proizvodnje. S proizvodnjom od blizu 40.000 GWh, EPS učestvuje sa 56% u ukupnoj proizvodnji ovih zemalja. Slede ga Bosna i Hercegovina sa tri elektroprivredna preduzeća i 20%, Hrvatska sa 19% i Crna Gora sa 5%. Izneo sam ove podatke da bi razumeli veličine. Međutim, kada se ove kompanije posmatraju sa aspekta prihoda, situacija je sasvim drugačija. Najveći deo prihoda odnosi se na HEP 41%, EPS sa 56% učešća u proizvodnji stiže na 30% učešća u prihodima, dok je učešće Bosne i Hercegovine i Crne Gore na nivou njihovog učešća u proizvodnji (19, odnosno 5%). Razlog tome je cena električne energije u ovim zemljama. U Srbiji ona je na nivou od pet evroceniti po kWh, u Bosni i Hercegovini sedam evroceniti, u Crnoj Gori devet, a u Hrvatskoj 10 evroceniti. Sve to je daleko ispod proseka EU od 13 evroceniti. Takođe, samo ilustracije radi, EPS danas ima kapacitete na nivou 55% kapaciteta grčke državne elektroprivrede, iskorošćenost kapaciteta i proizvodnju po jedinici kapaciteta na sličnom nivou, a 4,5 puta manji prihod.

Da bih dodatno obrazložio šta prethodno još znači, reći ću i da analize Ekonomskog instituta pokazuju da rast cene struje od jedan evrocent podiže vrednost EPS-a za milijardu evra. Srbija je više izgubila zbog niske cene struje nego što je dobila od prodaje preduzeća i banaka, direktnih investicija, međunarodnih finansijskih institucija i donatora. U periodu od 2001. godine, zbog socijalne a ne ekonomske cene struje, izgubljeno je od 7,5 do čak 18 milijardi evra, u zavisnosti od toga da li se poredimo samo sa bivšim socijalističkim zemljama ili sa zemljama EU. Posledica je da EPS danas nema mogućnosti za proizvodnju električne energije na nivou koji bi mogao da prati eventualni, a toliko željeni, rast industrijske proizvodnje. Zbog toga se i plašim da će prebrzi izlazak EPS-a na otvoreno tržište biti samo dobar argument za tužnu priču o neophodnosti pronalazaženja strateškog partnera i njegovoj privatizaciji.

Kada je reč o sličnostima između elektroprivreda Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, sve su u većinskom vlasništvu država, koje imaju dominantno učešće u upravljanju. Zajedničko je i da su ove zemlje godinama paralisane u privrednom razvoju obećanjem da će jednog dana postati članovi Evropske unije. Kao i to da nisu dovoljno ulagale u razvoj sopstvenih kapaciteta, nastojeći da bezuslovno prihvate zahteve Energetske zajednice, liberalizaciju i favorizovanje proizvodnje iz tzv. obnovljivih izvora energije, neprimereno stanju nji-

hovah konvencionalnih kapaciteta. Na kraju, zajedničko je i da su sve navedene elektroprivrede nekonkurentne u uslovima liberalizovanog tržišta električne energije.

Siguran sam da je spas u regionalnoj saradnji. Iz aspekta Elektroprivrede Srbije i države Srbije, smatram da je prvi prirodan korak spajanje EPS-a sa Elektroprivredom Republike Srbije. Brojni su razlozi za to. Specijalne i paralelne veze Srbije i Republike Srpske, kao opšteprihvaćen državni i nacionalni strateški cilj i politički kurs, podrazumeva što veću saradnju infrastrukturnih sektora. Mnogo važniji od ovih su ekonomski razlozi, reč je o dve kompatibilne elektroprivrede.

EPS na godišnjem nivou ima bilansni manjak, dok ERS na godišnjem nivou ostvaruje bilansni višak. Drugim rečima, EPS bi zajedničkim radom mogao da ublaži, a u povoljnim hidrološkim godinama i da eliminiše manjak električne energije.

Omogućilo bi se bolje upravljanje slivom reke Drine jer bi se rad hidro i termo energetske proizvodnje kapaciteta koordinirao jedinstveno.

Omogućilo bi se profitabilnije korišćenje akumulacione hidroelektrane na Trebišnjici koja bi mogla više da se koristi kao vršna elektrana, a manje za osnovno opterećenje. Na taj način bi se stvorila mogućnost da se ta električna energija na regionalnom tržištu prodaje po znatno višim cenama.

Objedinjavanjem proizvodnih kapaciteta smanjio bi se trošak obezbeđenja rezerve u snazi pri eksploataciji u oba energetska sistema. Takođe bi se obezbedila značajna uloga na tržištu električne energije u regionu. Prodaja bi se mogla vršiti pod povoljnijim uslovima (po višim cenama i dr) pošto bi isporuka mogla da se garantuje u energetske smislu.

Došlo bi do optimizacije upotrebe energetske resursa u strateškom i razvojnom smislu. To bi doprinelo većem finansijskom kapacitetu preduzeća i koristi u rejtingu kod finansijskih institucija.

Takođe to bi donelo i objedinjavanje ostalih poslovnih kapaciteta, uključujući kadrovski potencijal, tehničko tehnološka, organizaciona, upravljačka i druga poslovna iskustva.

Na kraju, ali ne i po značaju, spajanjem sa Elektroprivredom Republike Srpske stvorila bi se vremenska rezerva za ispravljanje grešaka iz prošlosti učinjenih na račun EPS-a, kroz vođenje socijalne politike kroz niske cene struje. O razmerama ovog „greha“ već je rečeno.

Nova kompanija sa kapacitetima od oko 8.500 MW i planiranim novim kapacitetima, na nivou postojećih (5.990 MW u Srbiji i 3.336 MW planiranih novih kapaciteta u Republici Srpskoj), postala bi regionalni lider. Na saradnju sa ovom kompanijom bile bi upućene pre svega Elektroprivreda Crne Gore, koja je posebno interesantna zbog veze sa Italijom, ali i druge elektroprivrede (Elektroprivreda Bosne i Hercegovine, Elektroprivreda Herceg Bosne, pa i Hrvatska elektroprivreda). Saradnja sa ovim elektroprivredama ne bi uključivala, ali ni isključivala vlasničku vezu. A upravo ovakvi regionalni privredni integracioni poslovi jesu garant neophodne stabilnosti Balkana, bez koje nema ni razvoja ni boljeg života.

Zbog svega navedenog, elektroenergetika jeste razvojna šansa celog regiona bivše SFRJ i zbog toga već niz godina Ekonomski institut i ja lično promovisemo potrebu da elektroprivreda Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore imaju zajedničku energetske strategiju koja će im omogućiti usaglašen razvoj. Upravo spajanje EPS-a i EPRS-a predstavlja prvi korak na tom putu, na pravom putu.